

Plaagsoorten

In oktober leidde ik een excursie van een ploegje Diemense wandelaars door het Spanderswoud. Bij een bosperceeltje bleef ik staan. "Ik ken dit bos van kindsafaan, sommigen van jullie komen hier voor het eerst. En wat zie je dan? Een bos zoals het er eeuwenlang uitgezien kan hebben. Je ziet staande bomen, en je ziet liggende bomen. En er vallen drie dingen op: alle staande bomen zijn even oud, en onbealgd. Alle liggende bomen zijn even oud en zwaar bealgd (groen). Alle liggende bomen zijn afgezaagd, als je goed kijkt. Dus er is hier een vrijwilligersploeg langs geweest: er heeft beheer plaats gevonden, maar waarom?"

Om het beeld af te ronden, wijs ik op dit boompje (buiten het perceel) wat is blijven staan. "Dat is nu Bospest (Amerikaanse vogelkers). Wat je moet weten, is de geschiedenis. In de hongerwinter is dit bosje kaalgekapt, om de kachel te kunnen stoken. Na de oorlog is het eikenbos heraan geplant. Daarom zijn alle staande bomen even oud. Omdat eiken traag groeien, kon Bospest toeslaan, een plaagsoort. Dat is een exoot, zonder inheemse vijanden (insecten en paddenstoelen lusten hem amper), en een zeer snelle groeier. Het beheer heeft de Bospest afgezaagd, dat zijn de liggende stammen. Elk terrein, elke regio, elk gebied heeft z'n eigen plaagsoorten. Diemen dus ook."

Maar waarom zijn die stammen dan niet weg gehaald? Vroeg iemand me. Omdat hier meer dan 40 kuub hout ligt. Dat is twee vrachtwagens vol. Om hier kunnen komen, moeten die de bospaden aan gort rijden, en dat wil je niet. Wat ik onvermeld liet, was het vierde zichtbare punt: de bospest-stronken waren doodgegaan, en dat gaat niet vanzelf (aanstippen met gif is noodzaak).

Aan deze anecdote hield ik een vrijwilliger over voor Spoorzicht, waar de invasieve exoot Canadese kornoelje (*Cornus sericea*) heeft toegeslagen. Dat is in Noord-Amerika een moerassoort en rivierdal begeleider, en Spoorzicht is moerasbos.

Wat is dat eigenlijk, een plaagsoort? Wie bepaalt of er sprake is van een plaag? Hoe bepaal je dat? Op welk moment besluit je in te grijpen? En als je ingrijpt, doe je dat dan om een soort terug te zetten, of om hem met wortel en tak uit te roeien? Of probeer je te voorkomen dat een soort een plaag kan vormen, en moet je hem gedogen als dit je is mislukt? Dat zijn vragen die ruim 18 jaar een rol spelen in gepubliceerde beheervisies.

Een plaagsoort veroorzaakt hinder, economische en/of ecologische schade, en/of gezondheidsletsel. Eenmaal gevestigd gaat een plaagsoort niet makkelijk meer weg. Plaagsoorten kunnen meestal uitsluitend handmatig worden terug gezet of verwijderd, en vaak is dat omdat zo'n soort tegen maaien bestand is. Veel plaagsoorten zijn in staat zich vegetatief te vermeerderen. Dat wil zeggen door wortelstokken, takafleggers, wortelende stukjes maaisel, tak of stam. Dit betekent dat elk klein stukje wat je achter laat, opnieuw kan uitgroeien. Dat maakt het beheer van een plaagsoort kostbaar. De aanpak, en het risico dat kleeft aan de wijze van bestrijding, verschilt per soort.

Ecologisch is directe en indirecte schade altijd gevolg van standplaatsverdringing van niet-plaagsoorten en daardoor verlaging van de biodiversiteit. Als een plaagsoort in de kruidlaag smeerwortel verdringt, raak je alleen al daardoor hommelnesten kwijt van 5 soorten hommels. Die 5 soorten staan in de top-vijf van bloembestuiers, en zo worden inheemse bloemen op die plek nog wel bezocht, maar niet meer bestoven, en kunnen zich dus op die standplaats niet meer voortplanten.

Wacht even. Veel soorten zijn wind bestuiver, hebben helemaal geen insecten nodig voor de voortplanting. Kul-argument? Nee, veel plaagsoorten worden zo hoog, groot en breed, dat ze struiklaag en boszoom verdichten, en dus de standplaats luw maken. En daardoor is er te weinig wind voor windbestuiving. Niet-plaagsoort windbestuivers worden daardoor

minder bevrucht. Alleen het effect op insecten is anders; sommige soorten missen hun waardplant, en kunnen zich daardoor op die plek niet meer voortplanten.

plagsoort	direct	indirect
braam s.l.	KB,NS,S,VD,VV	O,B
canadese kornoelje	KB,NS,S,VD,VO,VV	O,B
japanse duizendknoop	KB,NS,S,VD,VO,VV	O,B
klimop (horizontale groei)	KB,NS,S,KR,VO,VV	O,B
liesgras	KB,VV,WV	O,B
reuzenbalsemien	KB,NS,S,WL	O,B
reuzenberenklauw	KB,NS,S	O,B
riet	KB,NS,VV,WV	O,B
veelbloemig roosje	KB,NS,S,VV,WV	O,B
direct = soorteffect op standplaats (concurrentietype)		
indirect = <u>standplaatseffect</u> op flora en fauna		
de mate waarin is afhankelijk van omvang en aantal		
direct		
KB	= Korte Bloei (van soort)	
KR	= Kiem Remmend (bodem)	
NS	= Numeriek Sterk(ambundantie)	
S	= Schaduw (onder de soort)	
VD	= <u>VerDroging</u> (bovenlaag)	
VO	= Voortplanting (meer zaad, wind of water,verspreidt verder)	
VV	= Vegetatieve Vermeerdering (wortel,stek, <u>lenticel</u>)	
WL	= <u>WegLokken</u> (van <u>bestuivers</u>)	
WV	= <u>Wortelmat</u> (ondoordringbaarheid)	
indirect		
O	=Ondergroei verdwijnt (en de variatie daarvan)	
B	= <u>Bestuivers</u> verdwijnen, en daarvan afhankelijke planten	

Een ecologisch voorbeeld: waar Reuzenberenklauw massaal optreedt, hadden honderden niet-opdringerige plantensoorten kunnen staan, elk met hun eigen bloeitijd en eigen bloeiwijze. Het bloemaanbod (nectar en stuifmeel) van die soorten is langer en diverser dan dat van de berenklauw exoot. Het gevolg is dat insecten die afhankelijk zijn van een bepaalde bloeiwijze om te kunnen foerageren er niet meer terecht kunnen, vroeg en laat vliegende soorten insecten kunnen dat evenmin.

Veel van die inheemse plantensoorten zijn ook waardplanten van insecten: waardplant weg, insectensoort weg. Dit is waarom invasieve exoten de (dierlijke) biodiversiteit verlagen; een complete voedselketen (voedselpiramide) wordt verzwakt door de basis er onder uit te trekken.

Het is geen filosofische (retorische vraag) wie bepaalt of iets een plagsoort is, en of er sprake is van een actuele of slechts een potentiële dreiging. Van veel soorten is plaaggedrag al meer dan 40 jaar bekend. In de Oecologische flora van Eddy Weeda, uit de jaren '80, wordt voor excessen van bepaalde plagsoorten in bepaalde omstandigheden gewaarschuwd, zowel voor inheemse als niet-inheemse soorten.

Hoe is de aandacht voor plaagsoorten ontstaan?

Overheden (lokaal, regionaal, rijk, EEG) hebben besloten te gaan voor het bevorderen van biodiversiteit (veelsoortigheid). Dat is een opgelegde beheerkeuze. Een waarborg voor die keuze is de flora en fauna wet, want deze verbiedt verstoring en vernietiging van bestaande flora en fauna. Op het moment dat je een plaag constateert, heb je vanwege deze wet een ontheffing nodig om in te mogen grijpen.

Deze probleemstelling werd opgemerkt door waterschap en hoogheemraadschap, direct na invoering van de flora en faunawet. De wet was te rigide opgesteld, en er viel niet mee te werken. Inmiddels is Europees breed een zwarte lijst opgesteld van invasieve exoten (2016) die een plaag kunnen veroorzaken (primair ten behoeve van preventie). Voor aanpak van die soorten geldt meldingsplicht, en is geen ontheffing meer nodig. Moreel is men verplicht na constatering soorten (op die lijst) in het wild (in Natura 2000 gebieden) uit te roeien, maar er staan nog geen sancties op het niet naleven daarvan.

Inheemse plaagsoorten staan niet op die Unielijst. De Unielijst bevat evenmin alle exoten die in Nederland invasief zijn. Inheemse en exotische plaagsoorten die zich invasief gedragen, en niet op die lijst staan, vergen voor een beheeraanpak nog steeds een aanvraag voor ontheffing (binnen een Natura2000 gebied).

Het gevaarlijkst voor de verspreiding in het wild van plaagsoorten zijn natuurstroken die buiten de Natura 2000 gebieden liggen: bermen van spoorweg en snelweg, plantsoenen, overhoekjes (ruderaal terrein), parken, kortom, alle rafelrandjes van de metropool. Want daarvoor lijken geen regels te gelden, is beheer en beheergeld vaak wegbezuinigd, en zijn verantwoordelijken amper aan te wijzen. Alleen het melden van waarnemingen helpt dan nog: blijf signaleren en geef het door.

In een natuurpark, zoals Spoorzicht, heeft melden aan anderen geen nut. Je bent zelf, als werkgroep, terreinbeheerder. Er is niemand anders die het voor je doet. Je kunt de eigenaar (gemeente) erop aanspreken, maar dat is het dan ook wel zo'n beetje. Intensieve ingrepen vergen tijd om gelden te kunnen vrij maken. Ook bij een gemeente. Je bent zo een jaar of wat verder, zonder garantie dat het gewenste effect wordt bereikt.

[Jan Willem Wertwijn]